

Mestring og forebygging av depresjon

- Kursets form og innhold
- Kjennetegn ved depresjon
- Kort om forebygging

Tema på kurset

- Kjennetegn ved depresjon
- Årsaker til depresjon
- Ressurskartlegging
- Tenkning og depresjon
- Grubling og bekymring
- Aktivitet og depresjon
- Rus og depresjon
- Tiltak mot angstproblemer
- Selvmordstanker og selvmordsforsøk
- Forhold til familie, venner og kolleger
- Tiltak mot søvnproblemer
- Bruk av antidepressive medikamenter
- Veien videre – forbygging av tilbakefall

Kjennetegn på depresjon - to viktige spørsmål

- Har du de siste to uker kjent deg nedfor, deprimert og ofte følt at alt var håpløst?
- Har du de siste to uker ofte følt at du ikke interesserer deg for eller gleder deg over det du gjør?

Andre viktige kjennetegn

- Søvnproblemer
- Konsentrasjonsvansker
- Initiativløshet og ubesluttsomhet
- Lav selvtillit, skyldfølelse og selvbebreidelser
- Pessimisme og tap av håp
- Dårlig eller økt appetitt
- Irritabilitet
- Selvmordstanker og selvmordshandlinger
- Urolig og rastløs, eller tilstivnet
- Tap av seksuell interesse

Ulike former for depresjon

- Mild, moderat og alvorlig depressiv episode
  - Ofte samtidig med angst
  - En depressiv episode pleier å gå over etter en tid, gjennomsnittlig etter 6 måneder
- Tilbakevendende episoder med depresjon
- Langvarig depresjon og dystymi
- Sesongavhengig depresjon (vinterdepresjon)
- Bipolare lidelser (manisk-depressiv)

Forekomst

- Depresjon er i ferd med å bli den ledende årsak til sykdom i den vestlige verden
- En hovedårsak til arbeidsfravær og svekket livskvalitet
- Oslo: ca 7 prosent i løpet av ett år, over 17 prosent i løpet av livet

Økt risiko for depresjon

- Tidligere episoder med depresjon
- Fortsatt plager etter en tidligere episode med depresjon
- Rusmiddelproblemer
- Tapsopplevelser og ensomhet
- Kriser, arbeidsledighet og fattigdom
- Vedvarende smerter
- Sykdommer som diabetes, hjertelidelser, slag, kreft, epilepsi og demens
- Andre psykiske lidelser, for eksempel angstproblemer

Forebygge og mestre tilbakefall

- Kjenne igjen varselssignaler og risikosituasjoner
- Vite hva man kan gjøre = beredskapsplan
- Være en støttespiller for seg selv
- Konstruktive tiltak som motvirker pessimistisk grubling
- Huske på at en har lært mye som gjør en bedre rustet til å håndtere problemene – kunnskap og kompetanse

Beredskapsplan

- Hva har hjulpet tidligere?
- Hvem kan jeg be om hjelp og støtte fra? Og når?
- Hva kan jeg be andre om å gjøre?
- Hvilken behandling kan være til hjelp?
- Hvordan forholde seg til familie og jobb?
- Hvordan forhindre at jeg isolerer meg?
- Hvordan opprettholde tilfredsstillende aktiviteter?
- Hvordan begrense grubling og selvkritikk?
- Hvordan nå inn til meg selv med egenomsorg?

Mestring og forebygging av depresjon

- Årsaker
- Ressurskartlegging

Årsaker til depresjon

- Sårbarhetsfaktorer
- Utløsende faktorer
- Vedlikeholdende faktorer

Sårbarhetsfaktorer

- Biologiske forhold
  - Arv, spesielt ved alvorlig depresjon og bipolare lidelser
  - Kroppslige forskjeller i temperament og stresstoleranse
- Sosiale forhold
  - Negative erfaringer i oppveksten
  - Negative erfaringer i voksen alder

Vanskelige forhold i oppveksten

- Utrygg tilknytning
- Tap av foreldre i tidlig alder
- Mangel på bekreftelse, omsorg, varme og kjærlighet
- Overdreven kontroll og bruk av vold i oppdragelsen
- Seksuelle overgrep
- Konflikter og ufred i hjemmet
- Bruk av skamfølelse som oppdragelsesmiddel
- Forskjellsbehandling mellom søsken
- Mobbing og ensomhet

Belastning over tid

- Utilfredsstillende og konfliktfylte parforhold
- Høye krav til prestasjon i ulike roller
- Mangel på stabile og trygge relasjoner
  - Flytte ofte, skifte jobb, skilsmisse
- Økonomiske problemer og arbeidsløshet

Utløsende faktorer

- Ofte en form for tap:
  - Nærstående person, ved dødsfall eller skilsmisse
  - Rolle (arbeid, pensjonering, sosialt)
  - Helse (sykdom, smerter, søvn, rusmiddelproblemer)
  - Status og anseelse
- Ikke alltid tydelig ...
  - For mye plikt og for lite glede over tid?
  - Ved gjentatte depresjoner skal det ofte mindre til for at depresjonen blir utløst

Vedlikeholdende faktorer

- Negative tanker og følelser
- Vedvarende grubling og bekymring
- Passivitet og færre positive aktiviteter
- Isolasjon og tilbaketrekning
- Vansker i forhold til familie, arbeidskolleger og venner
- Langvarig sykemelding og arbeidsfravær
- Rusmiddelproblemer

Hva gjør livet verdt å leve?

- Positiv psykologi er psykologisk forskning på alt som har sammenheng med:
  - Å ha det godt og kunne gjøre godt for andre
  - Positive opplevelser (glede og tilknytning)
  - Positive egenskaper ("resiliens" eller motstandskraft)
  - Positive miljøer (familie, team, organisasjon)

Dyder og karakteregenskaper

(Peterson og Seligman, 2004) www.authentichappiness.org

Visdom og kunnskap

Nysgjerrighet
Interesse og lærelyst
Kritisk tenkning
Originalitet og kreativitet

Mot

Tapperhet
Flid og utholdenhet
Integritet og ærlighet
Entusiasme

Kjærlighet

Intimitet
Vennlighet og omsorg
Sosial intelligens

Rettferdighet

Borgerskap, plikt og lojalitet
Upartiskhet og ærlighet
Lederskap og samhold

Måtehold

Tilgivelse, forsoning, nåde
Ydmykhet og beskjedenhet
Forsiktighet og varsomhet

Transcendens/overskridelse

Verdsette skjønnhet, ærefrykt
Takknemlighet
Håp og optimisme
Humor og lekelyst
Religiøsitet, følelse av mening

Ressurskartlegging: Positiv datalog

- Skrive regelmessig ned positive hendelser som kan avkrefte negative antakelser om en selv, for eksempel der man:
- er dugelig i en aktivitet
- får til noe
- føler seg verdsatt
- blir ønsket velkommen
- har en hyggelig kveld hjemme i eget selskap
- Målet er å svekke fordommer mot seg selv og styrke evnen til å legge merke til positive egenskaper og begivenheter

Mestring og forebygging av depresjon

- Tenkning og depresjon

Depresjonens budskap

- Negativt fokus
  - Overgeneraliseringer og svart/hvitt tenkning
  - Overdreven selvkritikk
  - Manglende egenomsorg og varme
-
- Målet i en kognitiv tilnærming er mer balansert og nyansert tenkning, økt egenstøtte og styrket håp

Negative automatiske tanker

- Spontante, selvdrevne tanker og forestillingsbilder, for eksempel:
  - Ingen bryr seg om meg
  - Jeg er mislykket
  - Dette vil aldri gå bra
  - Jeg er ingenting verdt
  - Det er ingen vei ut av denne situasjonen

Tankefeller

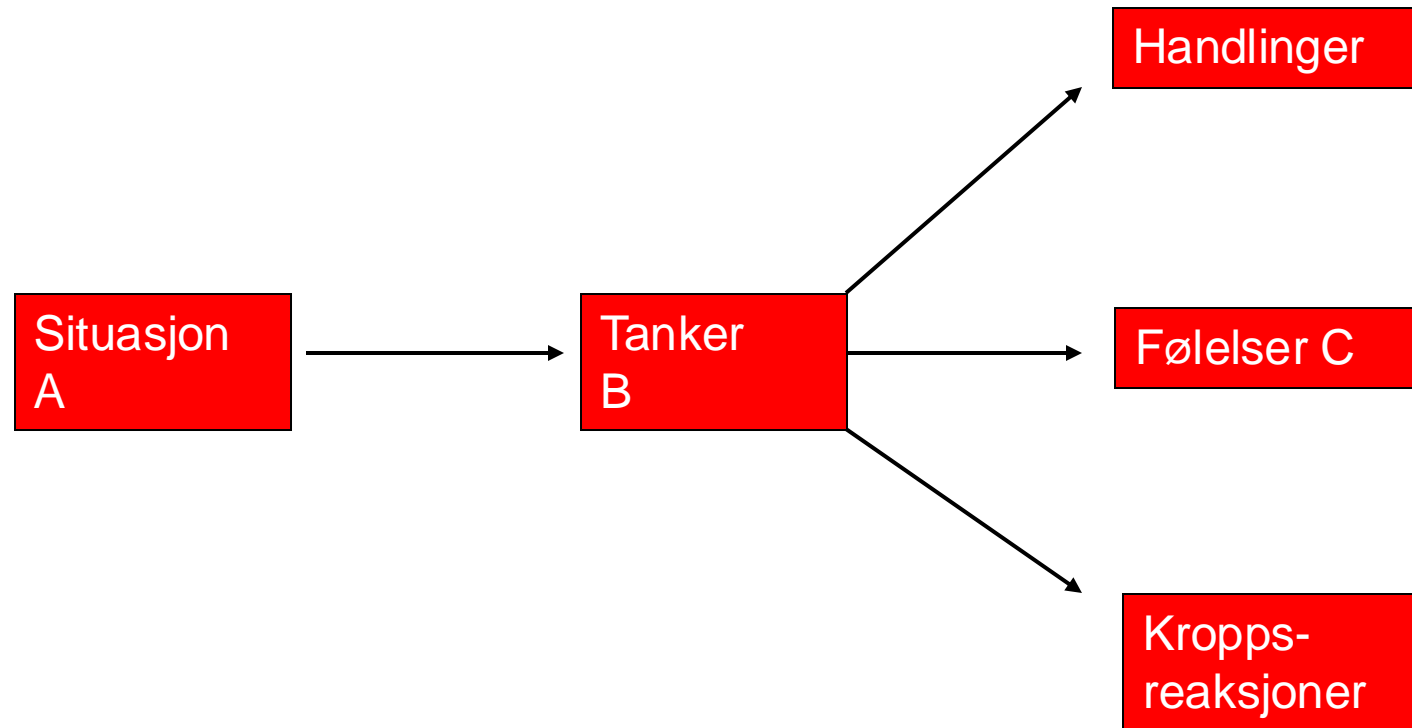
- Følelsemessig resonnering
- Tunnelsyn og diskvalifisering av det positive
- Overgeneralisering
- Enten-eller-tenkning
- Svart-hvitt-tenkning
- Tankelesning
- Negative spådommer
- Personliggjøring

Den negative indre samtalen

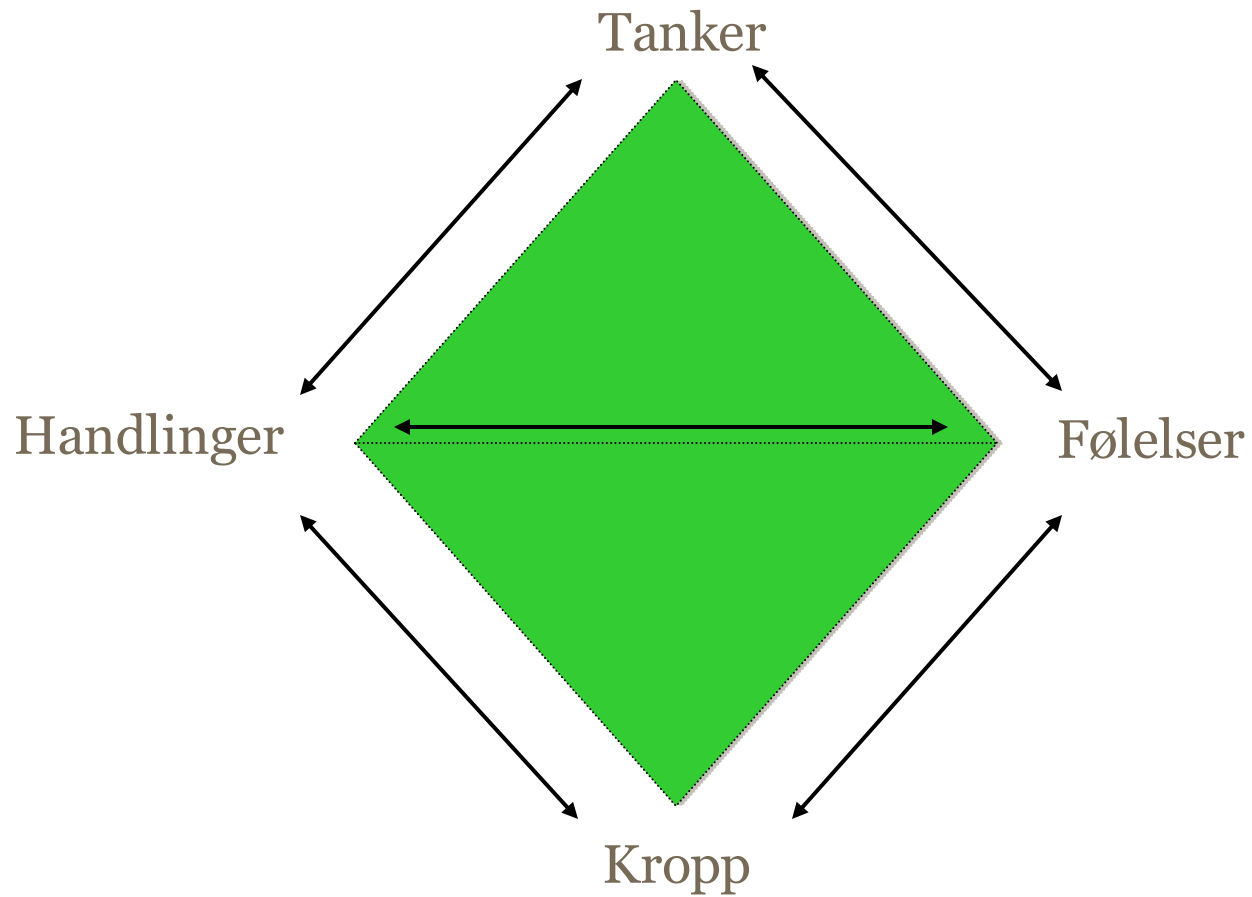
- Min kollega ser trett ut, hun kjeder seg, hun er sikkert lei av meg (overgeneralisering, tankelesning, personliggjøring). Hun synes nok at jeg burde ta meg sammen (tankelesning). Ja, jeg *er* svak (stempling). Jeg skjønner henne, jeg fungerer ikke i det hele tatt (enten eller tenkning). Jeg vil *aldri* komme ut av dette (forutsi fremtiden). Alt er håpløst! (svart-hvitt tenkning). Jeg orker ikke mer.

ABC – modellen

Diamanten

Registrering av negative automatiske tanker

- Blir du deprimert, urolig eller oppskaket, spør deg selv: ”Hvordan tenker jeg nå?” Skriv ned tanken så snart som mulig i tankekolonnen. Spør så om det finnes andre måter å tenke rundt hendelsen på.

Situasjon Hvilken hendelse var knyttet til den ubehagelige følelsen?	Tanker Hvilke tanker fikk jeg?	Følelser Hvilke følelser fikk jeg?

Endring av tankemønstre

- Legg merke til hvordan du tenker når du er deprimert
- Legg spesielt merke til hva du tenker om deg selv og hvordan du behandler deg selv
- Forsøk å være mot deg selv som du ville vært mot en god venn
- Nettopp når depresjon er sterk, trenger du mest mulig støtte fra deg selv for å ha mulighet til å overkomme problemene
- Når du får en negativ idé om deg selv, om andre eller fremtiden, kan du spørre deg selv: Har jeg bevis for dette? Eller: Hva ville mine råd være til en venn i samme situasjon?

Den fornuftige støttespiller

- Glemmer jeg viktige opplysninger?
- Hvordan ville jeg oppfattet dette før jeg ble deprimert?
- Finnes det mer positive alternativer?
- Tror jeg at noe må skje fordi det *kan* skje?
- Bruker jeg overdrevne ord som *må*, *skal*, *aldri* eller *alltid*.
- Hvordan ville en annen person kunne tenke om dette?

Den vennlige støttespiller

- Har jeg urimelige forventninger til meg selv?
- Bebreider jeg meg selv for noe som ikke er min skyld?
- Hva ville jeg sagt til en venn i samme situasjon?
- Hvis en venn hadde kommet til deg og spurt om råd, hva kunne du sagt da?
- Hva ville vært en mer tolerant og vennlig måte å tenke på?

Den pragmatiske støttespiller

- Hvilken nytte har jeg av disse tankene?
- Hjelper de meg til å føle meg bedre?
- Åpner de opp for nye muligheter?
- Bidrar de til at jeg blir en bedre problemløser?
- Styrker de min selvfølelse og selvtillit?
- Styrker denne måten å tenke på mitt forhold til andre mennesker?

Mestring og forebygging av depresjon

- Grubling og bekymring

Grubling og bekymring

- Vedvarende grubling og bekymring forsterker depresjon og bidrar til tilbakefall
- Grubling i form av kverning rundt fortiden, de depressive plagene og hvorfor situasjonen er blitt som den er
- Bekymring i form av kverning rundt mulige problemer i fremtiden
- Involvering i konkrete gjøremål i hverdagen motvirker overdreven grubling og bekymring
- Leve mer i nåtid og mindre i fortid og fremtid

Depressiv grubling

- Grubling er selvforsterkende = som ”kvikksand”
- Er ubehagelig, men kan samtidig føles nyttig
- Bidrar til energitap og handlingslammelse
- Trekker til seg stadig flere negative tanker og minner
- Stenger tilgangen på positive minner
- Mangel på verdi, mening og håp = depresjonens stemme

Hva er depressiv grubling?

- Tankene kretser rundt de depressive plagene og mulige årsaker til dem
- Ofte ”hvorforspørsmål det er vanskelig å svare på
- Dveling rundt tap og feilgrep, og sammenlikner seg med andre og med ens tidligere selv
- Overlapper med bekymring

Grublespørsmål versus nyttige spørsmål

- Hvorfor er jeg så tiltaksløs?
  - Hvorfor er jeg aldri glad lenger?
  - Hvorfor kan jeg ikke håndtere dette bedre?
  - Hvorfor må jeg alltid føle det slik?
-
- Hvordan kan jeg begynne å løse dette problemet?
  - Hvordan få mer konkret informasjon om dette?
  - Hva trenger jeg nå?
  - Hva og hvem kan hjelpe meg dit jeg ønsker?

Bekymring: fordeler og ulemper

- Fordeler ved bekymring
  - Forbereder deg på å løse problemer
  - Viser at du bryr deg
  - Du slipper å tenke på noe som kanskje er enda mer urovekkende å tenke på
- Ulemper ved bekymring
  - Kan skape pessimisme, tvil og ubesluttsomhet
  - Farer og problemer kan overdrives
  - Kan gjøre deg urolig og anspent
  - Kan bidra til angst, depresjon og søvnproblemer

Kartlegging av grubling og bekymring

- Hvor mye tid bruker jeg til grubling og bekymring?
- På hvilken tidspunkter skjer dette?
- Hva dreier grublingen og bekymringen seg vanligvis om?
- Hvilke fordeler og ulemper har grubling og bekymring?
- Hvilke påvirkningsmuligheter har jeg over ”kvernetankene”

Se på grubletankene, ikke gjennom dem

- Hvordan unngå strømmen av grubletanker? Slik skrev Gwyneth Lewis i sin bok om depresjonen:
- ”Den endeløse kampen med de kritiske stemmene i hodet hadde gjort meg så mye vondt at jeg gjorde alt jeg kunne for å undertrykke dem. Men så forsto jeg at uansett hvor mange ’busser’ med tanker som kom kjørende, så trengte jeg ikke å hoppe på noen av dem. Jeg lærte å la bussene kjøre forbi, så dem bare passere. Dette er det aller viktigste jeg har lært om depresjonen. Det virker kanskje opplagt, men for meg var virkningen enorm.”

Tiltak ved bekymring og grubling

- Akseptere at slike ”kvernetanker” vil melde seg, uten forsøk på tankeundertrykking, og bruk av de tre D-er:
  - **D**istraksjon gjennom hverdagens gjøremål
  - **D**istansering, la ikke tankene svekke selvfølelsen
  - **D**iskusjon av tankenes gyldighet ved ABC-modellen
- Skrive temaene ned, se på dem senere
- Sette av fast, begrenset tid til refleksjon
- Erstatte hvorfor-spørsmål med hva og hvordan
- Kombinere problemløsning med selvomsorg og egenstøtte

Mestring og forebygging av depresjon

- Aktivitet og depresjon

Depresjon og aktivitet

- Depresjon er selvforsterkende:
- Mangel på krefter: alt er et ork
- Man blir passiv
- Trekker seg tilbake fra sosial omgang
- Selvbebreidelser

Hvorfor aktivisere seg?

- Man blir mindre trett
- Avledning mot depressiv grubling
- Gir mersmak, motivasjon og energi
- Minsker opplevelsen av hjelpeløshet og håpløshet
- Bedrer evnen til å løse problemer

Hvilke aktiviteter er motgift mot depresjon

- Gjøremål som gir tilfredsstillelse
- Ting du kan og får til
- Kontakt med andre
- Egenomsorg
- Belønning
- Fysisk aktivitet

Fysisk aktivitet

- Regelmessig fysisk aktivitet reduserer depressive plager
- Anbefalingen er en halv times aktivitet de fleste av ukens dager med en intensitet tilsvarende en rask spasertur
- Ulike former for fysisk aktivitet, som gange, jogging eller trening med vekter har likeverdig effekt
- Det viktigste er ikke hvordan du trener, men at du er i aktivitet og bruker kroppen regelmessig
- Fysisk aktivitet stimulerer kroppen, gir opplevelse av mestring og avkobling fra depressive tanker og følelser, og bidrar til økt sosial kontakt

Hvordan aktivisere seg selv?

- Planlegge
- Registrere
- Dele opp dagen
- *Begynne* på en oppgave eller holde på en bestemt *periode*
- Registrere grad av mestring og tilfredsstillelse
- Planlegge positive aktiviteter
- Gjøre noe hyggelig hver dag, selv om du egentlig ikke orker

Dagbok og planbok

- **Dagbok:** Skrive ned hva du foretar deg i løpet av dagen. Det kan være nyttig å notere ned hvor deprimert du føler deg, på en skala fra 0 (ikke deprimert) til 10 (dypt deprimert). Da ser du lettere hvilke aktiviteter som kan gi stimulans og energi.
- **Planbok:** Skriv ned hva du har planlagt å gjøre. Etterpå kan en merke med M (mestring) det du har klart rimelig bra, og med T (tilfredsstillelse) det du har opplevd noe positivt ved. Om du vil og makter det, kan du gradere mestring og tilfredsstillelse langs en skala fra 0 til 10.

Flyt i hverdagen

- En oppgave som kan bli løst og fullført
- Full konsentrasjon om oppgaven
- Klare mål og regler
- Klare tilbakemeldinger
- Å bli så involvert at du ikke tenker på hverdagens bekymringer og frustrasjoner
- Opplevelse av kontroll
- Opplevelse av at tiden som går blir påvirket
- Du mister noe av opplevelsen av deg selv – du blir det du gjør

Depresjon og arbeid

- Mange opplever at de ikke lenger mestrer arbeidet
- Konsentrasjon og oppmerksomhet svekkes
- Redusert evne til å prioritere og slutføre oppgaver
- Man opplever ofte selv at man blir mindre effektiv, og mange strever med skyldfølelse
- Dette påvirker selvbildet og kan forsterke depresjonen

Sykemelding kan forsterke problemene

- Sykemelding bygger på ideen om at fravær og hvile hjelper
- Ved depresjon og angst er nærvær, aktivitet og struktur viktig
- Arbeid gir identitet, tilhørighet og mening
- Lengre sykemelding reduserer sannsynligheten for retur til arbeid
- Viktig å opprettholde kontakten med arbeidsstedet
- God tilrettelegging av arbeidssituasjonen er sentralt
- Gradert eller avventende sykemelding er et alternativ
- Aktivitet har stor verdi for livskvaliteten, uavhengig om en er i stand til å vende tilbake til arbeidslivet eller ikke

Kollegastøtte ved depresjon

- Gode arbeidskolleger betyr mye i arbeidet med depresjonen
- Mange er redde for å trekke over terskelen til noe som er privat, og usikre på hvordan de kan være til hjelp
- Tausheten er det største problemet ved depresjon
- Viktig å ha en god strategi for hvilken informasjon du vil gi arbeidsplassen og kolleger om depresjonen
- Hva skal du si til hvem, og i hvilken situasjon?
- Hvordan skape gode arbeidsmiljøer der vi tar vare på hverandre?

Diskusjonsspørsmål om sykemelding

- Når kjenner jeg at sykemelding er riktig?
- Når er det riktig å gå tilbake på jobb?
- Hvordan kan jeg benytte en sykemeldingsperiode konstruktivt?
- Hva kan jeg selv gjøre for å ivareta helsen på jobben?
- Kan jeg be om tilrettelegging av arbeidet?
- Hvem av mine kollegaer kan være støttespillere for meg?
- Hvor mye og på hvilken måte skal jeg fortelle om problemene?
- Hvordan tror jeg at andre vil reagere når jeg kommer tilbake? Er denne tanken realistisk og hjelpsom?

Mestring og forebygging av depresjon

- Rus og depresjon

Hva er et rusproblem?

- Et alkoholproblem er å drikke på feil tid, til feil sted, gale mengder og av gale grunner enn hva som er akseptabelt i den referansegruppen man forholder seg til
- Når rusen forstyrrer oppgaver og/eller funksjoner som skal ivaretar i en familie, og når følelsene i en familie belastes eller forstyrres av en parts bruk av rusmidler

Rusmiddelproblemer

- **Skadelig bruk**
  - Rusmidler brukt på en slik måte at det gir psykisk eller fysisk helseskade
- **Avhengighet**
  - Vansker med å kontrollere inntak
  - Toleranseutvikling
  - Abstinenssymptomer
  - Likegyldighet overfor andre gleder og aktiviteter
  - Bruken opprettholdes til tross for åpenbare skadelige konsekvenser

Utvikling av rusmiddelproblemer

- Gradvis og snikende
- Tre sentrale spørsmål
  - Hvor mye ruser jeg meg?
  - Hvordan ruser jeg meg?
  - Hva bruker jeg rusmidler til?

Rus og depresjon

- 15-20% utvikler et rusmiddelproblem i løpet av livet
- 30-40% av de med depresjon utvikler rusmiddelproblem i løpet av livet
- 30-50% av de med rusmiddelproblem utvikler depresjon

Sammenheng mellom rus og depresjon

- Rusmidler årsak til depresjon?
- Depresjon årsak til rusmiddelbruk?
- Felles underliggende sårbarhetsfaktorer?
- To uavhengige problemer?

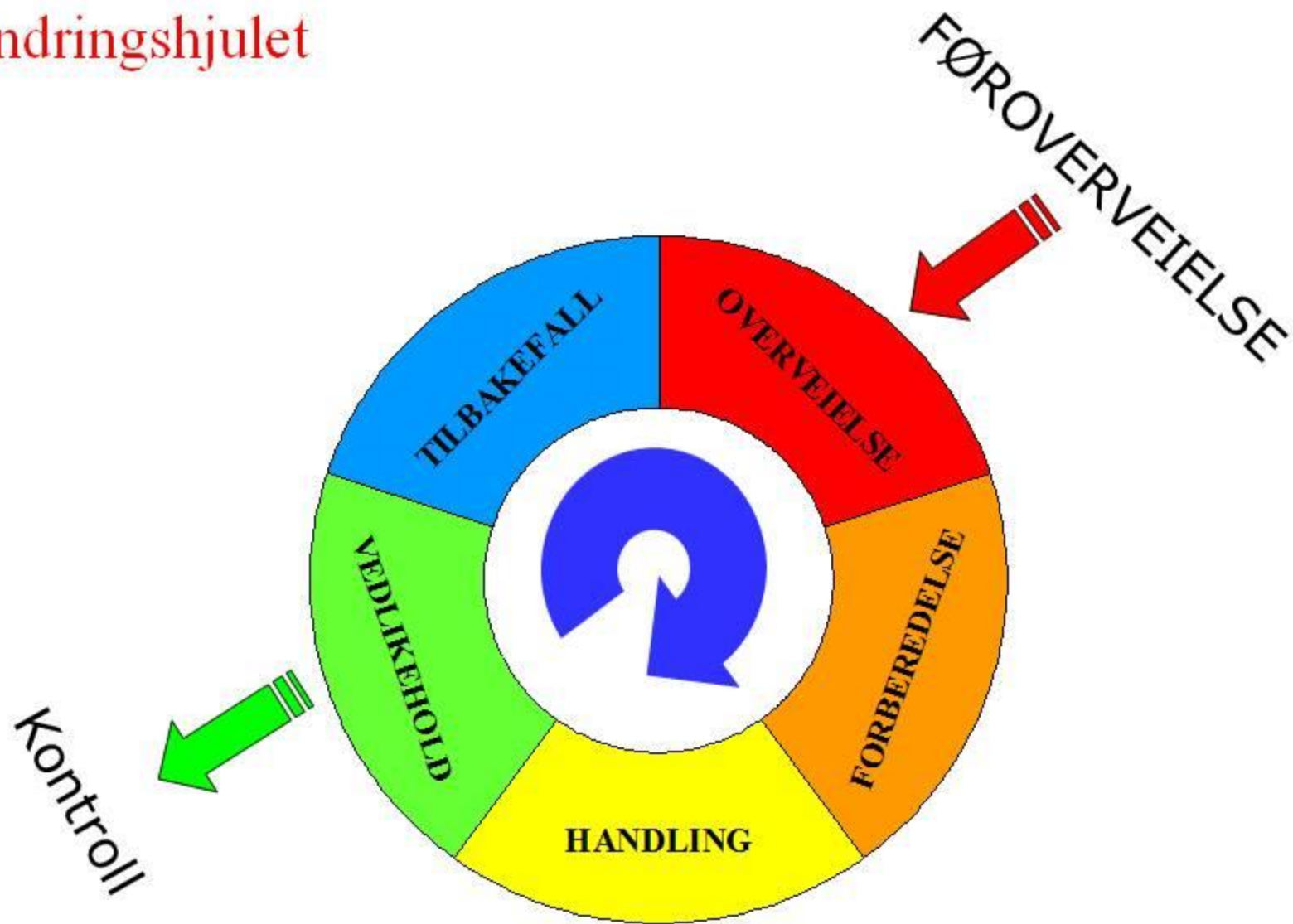
Kroppslige prosesser

- *Stemningsbarometeret* reguleres kjemisk og kan føre til et underskudd av naturlige ”lykkestoffer” i hjernen
- *Toleranseutvikling* fører til behov for stadig større inntak av rusmiddelet for å oppleve følelsesmessig stabilitet

Negative konsekvenser av rusmiddelproblemer

- Hemmer oppmerksomhet og hukommelse og svekker problemløsningsevnen
- Hindrer nærvær i sosiale samspill
- Svekker interessen for positive aktiviteter
- Dempser viktige følelser og hindrer bearbeiding av disse – en ” legger følelsene på sprit”
- Vedvarende bruk kan forsterke skam- og skyldfølelse overfor familie, venner og kollegaer
- Økt isolasjon

Endringshjulet

Prochaska og DiClemente

Fordeler og ulemper ved rusmiddelbruk: Et eksempel

	Fordeler	Ulemper
M e d	<ul style="list-style-type: none"> • Bedøver vanskelige følelser • Forsterker følelser • Mer sosial • Mer kreativ og spontan	<ul style="list-style-type: none"> • Mindre kritisk • Tap av sosial anseelse • Angst • Depresjon • Tap av materielle verdier
U t e n	<ul style="list-style-type: none"> • Bedre selvbilde / selvrespekt • Bedre oversikt • Tenker klarere • Bedre utseende • Tar hensyn – bedre tid til barn	<ul style="list-style-type: none"> • Kjedsomhet • Ensomhet • Problemer med å utvikle og holde på kontakter • Plaget av det jeg har gjort

Plan for endring

- Hva slags endring ønsker jeg meg?
- Hvor kan jeg tenke meg å starte?
- Hvor viktig er denne endringen for meg?
- Hva trenger jeg for å lykkes?
- Ukeplan og kartlegging av forbruk

Mestring og forebygging av depresjon

- Tiltak mot angstproblemer

Angst og depresjon

- To sider av samme sak?
- Angstproblemer over tid kan føre til depresjon
- Depresjon innebærer uro og bekymring
- Ikke uvanlig å ha både depresjon og en angstlidelse

Typen av angstproblemer

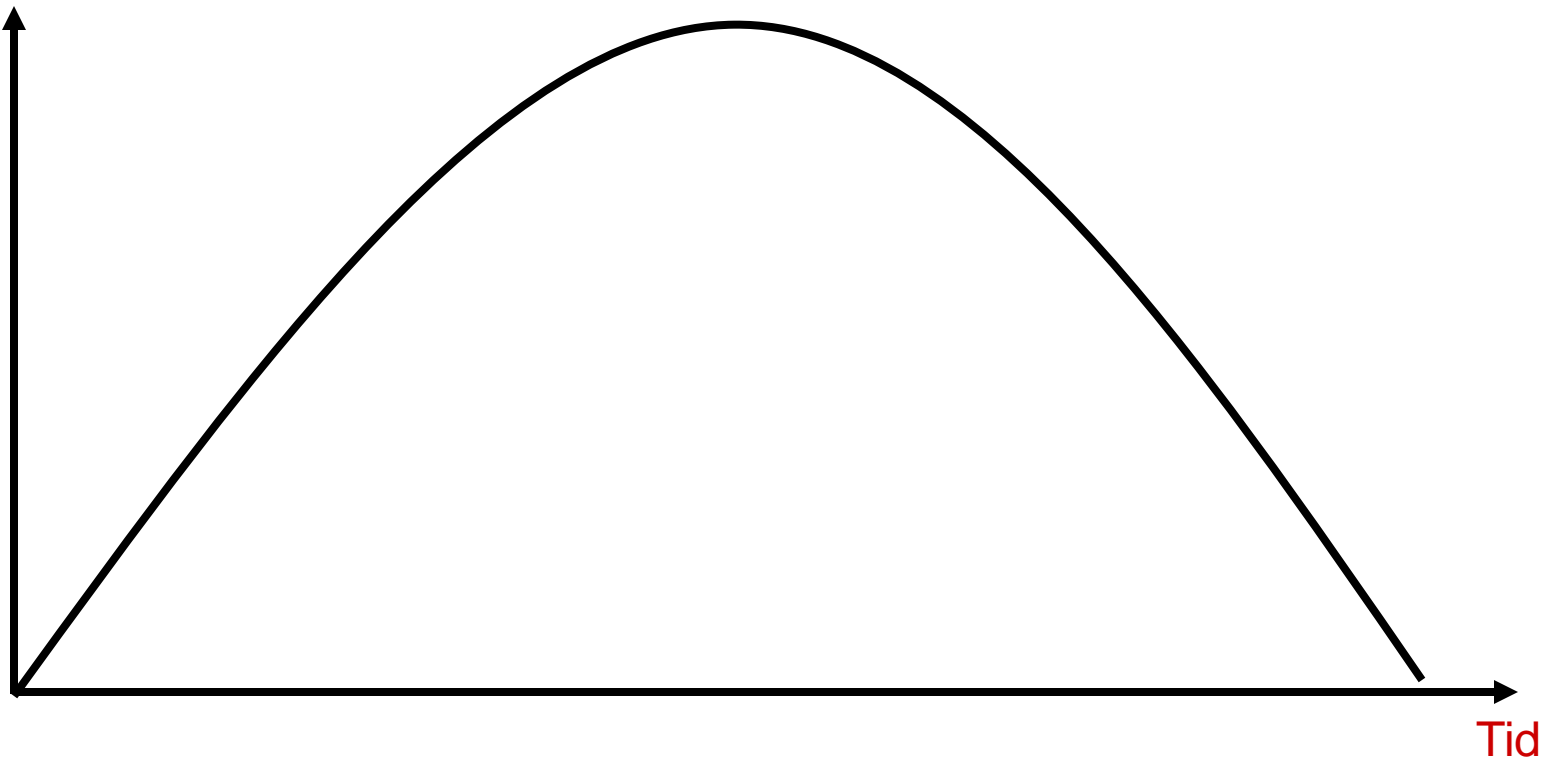
- Fobisk angst
- Panikkangst
- Sosial angst

Angstreaksjon

- Alarmreaksjon (kamp eller flukt)
- Kroppsfornelemelser:
Hjertebank, svette, skjelvinger, følelser av åndenød, hyperventilering, press for brystet, svimmelhet, tørr i munnen, kvalme eller ubehag i magen, prikking for øynene
- Katastrofetanker

Angstkurven

Angstnivå

Hvordan vokser et angstproblem?

- Unngåelsesatferd
  - Unngå situasjoner eller objekter
  - Unngå tanker
  - Unngå følelser
- Angsten for angsten
- Panikksirkelen: Kroppslig aktivering → katastrofetanker → økt kroppslig aktivering → nye katastrofetanker → full panikk
- Trygghetssøkende strategier kan forsterke problemene

Sosial angstlidelse

- Angst for at andre skal vurdere en som redd, rar eller svak
- Angst for å skjelve på hendene, rødme og svette, få klump i halsen, fremstå som klosset, mislykkes i konversasjon
- Angst for å snakke i forsamlinger, delta i selskaper, gå på offentlige toaletter, møte autoritetspersoner eller fremmede, se andre i øynene, spise, drikke, skrive, bruke telefon
- ”Jeg vil oppføre meg på en uakseptabel måte, og det vil føre til at jeg blir avvist eller mister andres respekt, og til at jeg mister min selvrespekt”

Mestring av angst

- Er angsten et signal om at det er forhold i livet som ikke fungerer så bra?
- Uansett bakenforliggende årsaker er det nødvendig å utfordre unngåelse som opprettholder problemet
- Dette kalles angsttrening eller eksponeringstrening
- Treningen anbefales å foregå planmessig, systematisk og regelmessig
- Du må selv føle at du har kontroll over utformingen av treningsopplegget: Ditt tempo og dine mål

Kartlegging av angst

- Systematisk angsttrening bygger på grundig kartlegging av konkrete situasjoner, skriv gjerne i en arbeidsbok:
- Tid, sted og varighet
- Hvor sterk var angsten der og da?
- Hvilke tanker gikk gjennom hodet ditt?
- Hva skjedde i kroppen?
- Hva konkret gjorde du?
- Hvem andre var til stede, og hva gjorde de?
- Hva gjorde angsten sterkere? Svakere?
- Hva fryktet du var det verste som kunne skje?

Angsttrening

- Skaff deg god informasjon om angst og angsttrening
- Lag en fremdriftsplan mot konkrete og realistiske mål
- Se på øvelser som eksperimenter (gir nyttig informasjon)
- Vær i situasjonen til angsten avtar
- Møt angsten aktivt, aksepter den uten å kjempe imot
- Huskeregel: Aksepter innover, fokuser utover
- Tren regelmessig
- Bruk en medhjelper som du har tillit til
- Gi deg selv oppmuntring og belønning underveis

Mestring og forebygging av depresjon

- Selvmordstanker og selvmordsforsøk

Selv mordstanker

- Tanker om selvmord er vanlig
- Kan oppleves skremmende eller som en trøst, som en siste utvei
- Et uttrykk for opplevelser av håpløshet og fastlåsthet
- Et ønske om å slippe bort fra livets problemer

Ulike grader av selvmordsrisiko

- Tanker
- Planer
  - Konkret metode?
  - Midler tilgjengelig?
  - Tidsperspektiv?
- Forsøk
  - Gjentatte forsøk?
- Manglende dømmekraft
- Ressurser og støtte

Hvor kan jeg henvende meg?

- En venn eller familiemedlem?
- Behandler, prest eller annen fagperson?
- Kirkens SOS
- Andre krisetelefoner
- Legevakt

Mestring og forebygging av depresjon

- Depresjon og forholdet til familie og venner

Depresjon og forholdet til familie og venner

- Gode relasjoner motvirker depresjon
- Konfliktfylte relasjoner eller ensomhet forsterker depresjon
- Det har stor betydning å ha noen fortrolig å snakke med om sine problemer

- Depresjonens paradoks: En person med depresjon forkaster ofte det en lengter mest etter: sosial anerkjennelse og positiv bekreftelse

Negative samspill

- En person med depresjon kan virke negativ og pessimistisk på andre
- De som står nær vil gjerne ha et sterkt ønske om å hjelpe og forstå
- Ofte vil depresjon ikke gi seg så fort, og de pårørendes reaksjoner kan bli mer preget av utålmodighet og irritasjon
- Den deprimerte fornemmer dette, og det kan forsterket depresjon
- Mennesket kan med sitt sterke behov for selvbekreftelse søke og være mottagelige for informasjon som bekrefter også negative selvoppfatninger

Råd til pårørende

- Oppretthold et så normalt forhold som mulig
- Anerkjenn at den andre sliter og har det vanskelig
- Sett spørsmålstegn ved overdreven negativ tenkning
- Tilby støtte og omsorg, vis respekt og at du bryr deg
- Vis også egenomsorg, ved å lære om depresjon, ha realistiske forventninger og ved å opprettholde egne rutiner og gjøremål
- Hvis familiens indre liv blir farget av depresjonen, trenger også du påfyll for å komme igjennom en vanskelig periode
- Be gjerne om hjelp fra andre

Depresjon og foreldrerollen

- Mange foreldre med depresjon makter å forholde seg på en god måte til barna sine
- Men depresjon kan påvirke foreldrerollen negativt
- En kan bli mer fjern og tilbaketrukket
- Selvnedvurderende og initiativløs
- Irritabel og utålmodig
- En kan få problemer med å sette grenser og skape struktur i hverdagen
- En kan føle seg utilstrekkelig, noe som gir depresjonen ny næring

Motvirke depresjonens innvirkning

- Gi god informasjon om mor eller fars psykiske lidelse
- Gi barna anledning til å uttrykke og forstå egne reaksjoner
- Opprettholde varme, stabilitet og forutsigbarhet i hjemmet
- Unngå at de blir vitne til krangling og opprivende situasjoner
- Hjelpe barna til å delta i aktiviteter utenfor hjemmet

Mestring og forebygging av depresjon

- Tiltak mot søvnproblemer

Hva er søvn?

- Alle dyr og mennesker trenger søvn, likevel kan vi fungere godt selv når vi ikke er fullt uthvilt (f.eks. søvnløshet før en viktig eksamen, presentasjon, møte, konkurranse osv.)
- Dårlig søvn over tid kan gå utover helse og livskvalitet
- Søvnbehovet varierer fra person til person. De fleste sover mellom 6 og 9 timer hver natt
- Søvnen reguleres hovedsakelig av følgende faktorer:
  - hvor lenge vi har vært våkne
  - døgnrytme
  - vaner/atferd
  - sosiale og psykologiske forhold

Søvnkvalitet

- Kvaliteten på søvnen er like viktig som antall timer søvn
- Søvnkvaliteten varierer i ulike faser eller stadier som går i sykluser på ca 90 minutter gjennom natten

Stadie 1 er overgangsfase mellom søvn og våkenhet

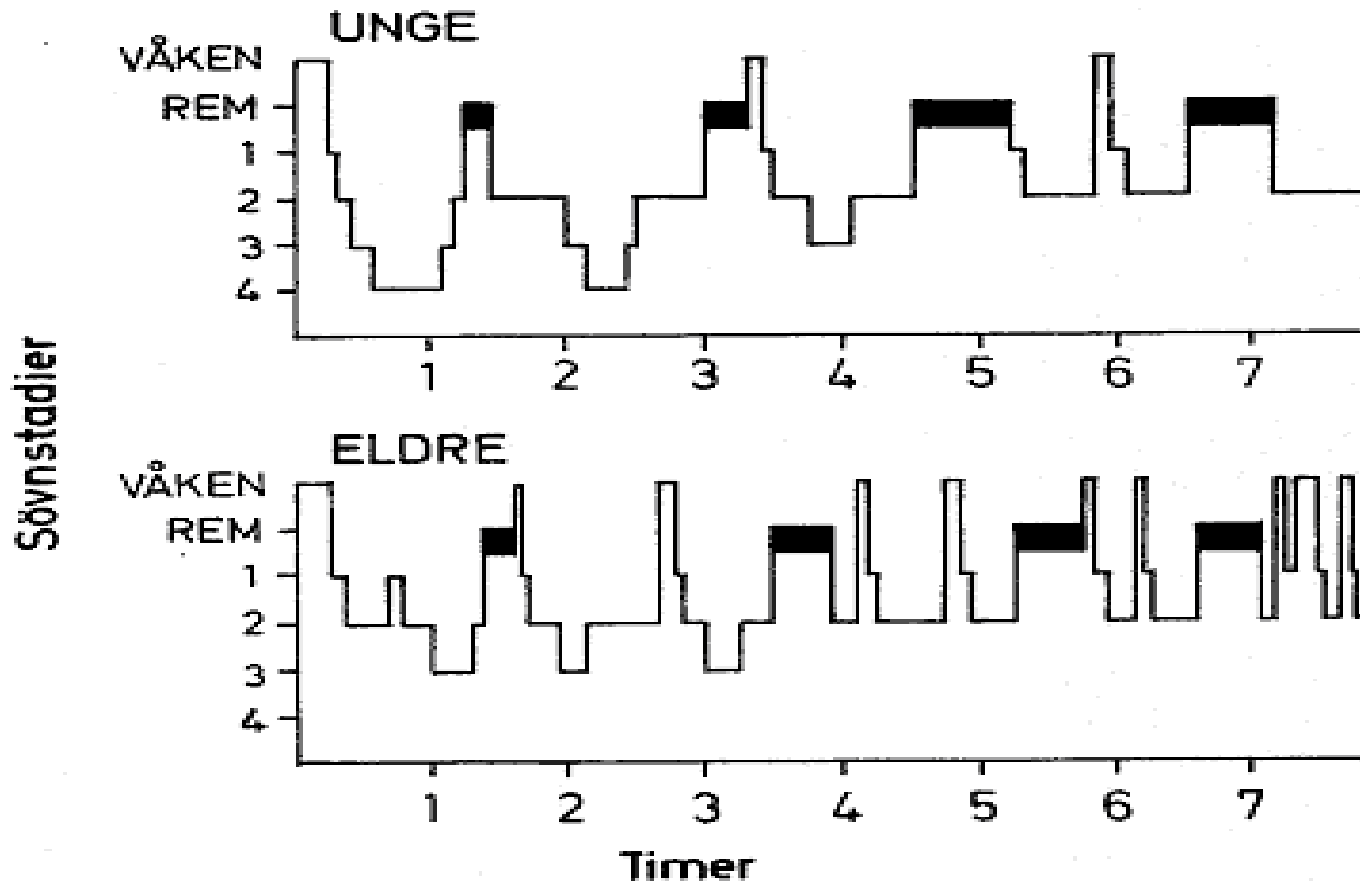
Stadie 2 er lett søvn og omfatter ca 50% av søvnen

Stadie 3-4 utgjør den dype søvnen som gjør oss mest uthvilt.

Denne søvnen kommer mest tidlig i søvnen og utgjør ca 20-25% av total søvn.

REM (Rapid Eye Movement)-søvn kalles også drømmesøvn, fordi det er i disse fasene vi drømmer mest. Utgjør 20-25 % av total søvn. Det er vanlig å våkne under REM-søvn.

Søvnstadier

Hva er søvnproblemer?

- Innsøvningsvansker
- Avbrutt søvn
- For tidlig oppvåkning
- Overdreven søvnighet
- Forstyrret døgnrytme

Rusmidler og søvn

- Svekket søvnkvalitet og mindre dyp søvn
- Tidlig oppvåkning
- Vansker med å falle i søvn igjen pga kroppslig uro, angst og negative tanker
- Gir over tid slitasje og negativt fokus som kan bidra til utvikling av depresjon

Hvordan tenker jeg om søvn?

- Hvor mye sover jeg egentlig?
- Hvor mye søvn trenger jeg?
- Hvordan tenker jeg om søvn og søvnmangel på dagtid?
- Hva frykter jeg at konsekvensene blir om jeg ikke får sove?

- Overdrevne og vedvarende bekymringstanker om negative følger av for lite søvn, gir økt angst for ikke å få sove
- Fokus på søvnmangel i løpet av dagen forsterker problemene
- Jo mer en strever for å sove, jo vanskeligere kan det bli

- Hvordan kan jeg forme en god hverdag uavhengig av søvnproblemene, og ta tilbake kontrollen over mitt eget liv?

Behandling av søvnproblemer

- Informasjon om normal søvn og søvnfaser
- Søvnhygiene
- Bruk av søvnlogg og systematisk kartlegging
- Utforske holdninger til søvn og konsekvenser av søvnmangel
- Tiltak mot bekymring som gir uro
- Avspenningstrening
- Medikamenter

Tiltak for bedret søvn

- Ha regelmessige søvnrutiner
- Begrense tiden i sengen
- Styrke soverommet som utløser for søvn
- Unngå andre aktiviteter på soverommet enn søvn og sex
- Forlate soverommet hvis søvn ikke kommer
- Bruk av bekymringsbok
- Få minst en halv time dagslys hver dag
- Unngå søvn om dagen
- Unngå alkohol og koffein om kvelden
- Ikke avlyse aktiviteter dagen etter

Mestring og forebygging av depresjon

- Bruk av antidepressive medikamenter

Antidepressive medikamenter

- SSRI / SNRI / NRI
- Trisykliske preparater
- Andre medikamenter
- Johannesurt

SSRI

- Selektive serotonin-reopptakshemmere
  - Seroxat, Fevarin, Cipramil, Zoloft, Fontex, Nycoflox
- Vanlige bivirkninger
  - Kvalme, diaré, hodepine
  - Går oftest over etter de første uker
- Forekommer også
  - Angst og uro, søvnforstyrrelser, munntørrhet, hudutslett, svette, nedsatt evne til seksuell nytelse

Fordeler og ulemper ved medisiner

- Et viktig hjelpemiddel for mange
- Mindre nyttig for andre
- Bivirkninger
- Frykt for avhengighet
- Positive og negative holdninger til bruk av medikamenter

Vurdering av medikamentell behandling – samarbeid med lege

- Depresjonsdybde
- Tidligere depresjoner
- Tidligere respons på medikament
- Hva er forsøkt?
- Annen type behandling (psykoterapi) tilgjengelig?

Aktuelle spørsmål til legen

- Hvor lang tid vil det ta før jeg føler meg bedre?
- Hvor lenge må jeg ta medikamentet?
- Vil det være lett å stoppe å ta dette medikamentet?
- Har dette medikamentet noen bivirkninger som kan påvirke min fysiske og psykiske helsetilstand, og min hverdag?
- Hva skal jeg gjøre hvis jeg får noen av disse bivirkningene?
- Hvor lenge vil bivirkningene vare?

Mestring og forebygging av depresjon

- Veien videre – forebygging av tilbakefall
- Evaluering

Forebygge og mestre tilbakefall

- Kjenne igjen
- Være forberedt
- Vite hva man kan gjøre
- Ikke grubling og bekymring, men handling
- Huske at man ofte tror for lite på mottiltak når det virkelig gjelder
- Huske på at du nå har lært mye som gjør deg bedre rustet til å håndtere problemene

Risikosituasjoner og livsbelastninger

- Er det situasjoner forbundet med tap?
- Er det perioder preget av gledesløshet?
- Er det situasjoner der jeg er i konflikt med andre eller blir utsatt for kritikk?
- Høyt alkoholforbruk?
- Vedvarende stress og høyt press?
- Negativ tenkning og selvkritikk?

Varselsignaler

- Hva kan være varselsignaler for at jeg muligens kan være i en situasjon hvor man kan utvikle depresjon?
- Blir lett irritabel
- Blir urolig og anspent
- Trekker meg fra sosiale gjøremål
- Slutter å være fysisk aktiv

Varselsignaler (forts.)

- Blir et ork å åpne brev, betale regninger, etc.
- Utsetter tidsfrister
- Endrer søvnmønster og spisevaner
- Blir lett trett
- Grubling og bekymring

Beredskapsplan

- Beredskapsplanen kan gjerne skrives ned, og inneholde:
  - Viktige erfaringer med hensyn til tidligere behandling
  - Hvor og hvordan henvende seg for hjelp
  - Hvordan forholde seg til familie, venner og arbeidskolleger
  - Hvordan begrense depressiv tenkning, bekymring, grubling og selvkritikk
  - Hvordan opprettholde aktiviteter som gir opplevelse av mestring og tilfredsstillelse
  - Hvordan unngå å isolere seg
  - Erfaringer med bruk av antidepressive medikamenter

Tankesjekk

- Hvilke tanker tenker jeg?
- Gjør jeg en realistisk vurdering av min situasjon eller påvirker depresjonen mine tanker i negativ retning?

Hvem kan jeg snakke med?

- Hvordan kan jeg be om hjelp?
- Hvem kan jeg gå til for å få luftet mine bekymringer slik at jeg kan unngå å gruble i ensomhet?
- Hva kan andre gjøre for å være til hjelp?
- Hvem kan være mine pragmatiske, fornuftige og vennlige støttespillere?
- Skal jeg ta kontakt med hjelpeapparatet?

Hva kjennetegner min depresjon?

- Hva har vært det typiske for meg?
- Hvilke symptomer har jeg merket først?

Depresjon og rusproblemer

- Hvordan virker rusmidler inn på meg og depresjonen?

Hva kan motvirke at depressiv tenkning tar overhånd?

- Hvordan kan jeg begrense grubling og bekymring?
- Hvordan kan jeg begrense selvkritikk?
- Hvordan være sin egen støttespiller?
- Ville jeg tenkt slik for noen uker siden?

Hvordan forhindre at jeg isolerer meg?

- Ha ringeavtaler?
- Lage avtaler med noen: om trening, korte besøk, kino, tur, etc

Hvordan opprettholde aktiviteter som gir tilfredsstillelse?

- Hva er et rimelig nivå av fysisk aktivitet og hvordan kan jeg bli mer aktiv?
- Hvilke typer av aktiviteter har jeg erfaring med at kan gi meg noe positivt?
- Aktiviteter som kan gi meg en følelse av at jeg får til og mestrer noe

Hvordan opprettholde aktiviteter som gir tilfredsstillelse? (forts.)

- Aktiviteter sammen med andre som kan gi meg en følelse av at jeg er akseptert og likt
- Aktiviteter som er belønnende i seg selv
- Kan jeg gjennomføre disse aktivitetene selv om de innebærer anstrengelser og kanskje ikke gir så mye glede som tidligere?

Søvn og døgnrytme

- Har jeg god rytme på døgnet og sover til faste tider?
- Hva kan jeg gjøre for å bedre mitt søvnmønster?

Mestring av angstproblemer

- Har jeg angstproblemer som hindrer meg i daglige aktiviteter og som bidrar til isolasjon, passivitet eller lite glede i livet?
- Bør jeg trene meg systematisk i å mestre fryktede situasjoner bedre?

Evaluering av kurset

- Svarte kurset til dine forventninger?
- Hva var nyttig for deg?
- Hva kan du bygge videre på?